DISPVTATIO PHILOSOPHICA
DE IVRE

QVAM

D. O. M. A.

PRAESIDE

HERMANNO CONRINGIO,
PHILOSOPHIÆ AC MED. D. ET
PROF. PVBLICO
IN INCLVTA ACAD. IVLIA

Publico examini ſubijciet

Ad diem 18 Octobr.

BERNHARDVS FAVLIVS
ROSTOCHIENSIS.

HELMAESTADI,
Typis exſcripſit IACOBUS LUCIUS,
Anno M. DC. XXXVII.

DISPVTATIO PHILOSOPHICA
DE JURE
THESIS I.

NAturam Iuris inquiſituri non agemus initio prolixè de ſignificationibus variis vocabuli Iuris. Nimis enim longum id eſſet: cum plurimæ ſint ejus vocis ac planè diverſiſſimæ acceptiones: Tum verò ad noſtrum negotium non multùm pertinet. Satis enim eſt noſtro quidem inſtituto, (niſi fallimur admodum) tantùm exponere, quid nobis impoſterum iſto vocabulo veniet.

II. Igitur neq; multis diſputabimus, ſatisné rectè definitum ſit Celſo *l. 1. ff. de juſt. & Iur. Ius ars boni & æqui*, ut ſcilicet jus dicat ipſam Prudentiam Iuris. Neq; demonſtrabimus, Ius etiam olim appellatum Romanis illum locum ubi prætor Ius dicebat, eò quod prætorum eſſet quæſtiones Iuris, Iudicum verò facti decidere. Quod cum alij tum & *Dominicus* Soto *l. 3. de Iuſt. & Iur. q. 1. art. 1.* perperam negant, contra Paulum ICtum qui disertè ſcripſerat *l. Ius plurib. ff. de Iuſt. & Iur. Aliâ ſignificatione Ius dicitur, locus in quo Ius redditur, appellatione collata ab eo quod fit in eo ubi fit.*

III. Conſtat autem Ius etiam paſſim ſignificare omne Iuſtitiæ objectum. Vt ſcilicet idem ſit Ius quod Iuſtum, hoc verò eſt id quod cum Iuſticia congruit. *Ius enim* ut loquitur Cicero apud Auguſtinum *l. 12. de Civitat. Dei*

 cap. 21.

cap.21. eſſe dicunt quod de Juſtitiæ fonte manavit. Quo fortè reſpexit Vlpianus, *Jus à Juſtitiâ appellatum* inquiens: minus rectè aliàs locutus, ſi Grammaticam nominis originationem voluerit indicare.

IV. Nihil porrò vulgarius eſt, quàm ut Ius ſignificet legem largiûs acceptâ legis voce. Quomodo optimè definiatur, *Regula humanorum Actuum ad certum aliquod illos obligans.* Quæ ſignificatio à præcedente non multum adeò abeſt. Lex enim eſt ordo præſcriptus Actibus humanis; juſtum autem eſt qualitas (ut ita loquamur) actuum humanorum exprimens illam ordinationem præſcriptam. Scilicet quomodo differt numerus numerans à numero numerato, aut ulna, quâ metimur, ab ipsá ulnâ panni. Ita & jus, quod juſtum differt ab illo jure, quod ſignificat legem.

V. Largiùs autem dicimus ita accipi vocem legis. Aliàs enim Lex aut νομος propriè non quamvis Regulam notat Actuum humanorum, ſed eam tantùm, quàm homines ſibi conſtituunt. Quâ ſignificatione & Ariſtoteli quoque accipitur τὸ νόμιμον, quando *5. Ethic.* Ius aliud inquit eſſe Φυσικὸν, aliud νόμιμον. Quando item paſſim opponuntur τὸ φύσει καὶ τὸ νόμῳ. Præterea, quando *in Rhetor. ad Alexand. cap. 1.* definitur νόμος λόγος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα. Porrò quando & à Sapiniano definitur, Lex *l. 1. ff. d. ll.* Lex *eſt commune præceptum Virorum, prudentium conſultum.* Imò vero quando & Iſidorus ſcribit, *L. V. lex eſt conſtitutio ſcripta.*

VI. Etſi autem affines uſque adeò ſint duæ illæ vocabuli Iuris uſurpationes, ne qua tamen ambiguitas oriatur, nos præmonendum hîc duximus: potiſſimum nobis ſermonem in ſeqq. fore de illo Iure, quod idem ac juſtum eſt ejusq; nos Naturam inveſtigaturos.

VII. Vbi.

VII. Vbi ſtatim initio obſervandum cum Ariſtotele eſt: Iuſtitiam interdum univerſalius accipi ferè pro ipſâ Virtute: quomodo olim ſcripſit Theognis.

Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στι:

interdum ſtrictius pro illâ virtutis ſpecie, quâ ſuum alteri cuique tribuimus. Inde vero liquet etiam, Ius ſ. juſtum quod juſticiæ eſt objectum, modò latiùs accipi pro omni eo, quod homini eſt agendum; modò ſtrictiùs pro eo ſolo, quid alteri erga alterum agendum eſt. Nos vero de jure ita agemus, ut omnis omninò juris vel juſti, non autem illius tantùm poſterioris, natura atque Eſſentia in conſpectum veniat.

IIX. Eſto ante illud jus nobis quidem nunc in limine hunc in modum qſ. delineatum; *Ius eſt, ſecundum quod humanæ Actiones bene ſeſe habent: Injuſtum contra illud, ſecundum quod humanæ Actiones ſeſe habent malè, & quidem, ut illæ præmiis, hæ pœnâ digna ſint.*

IX. Vbi initio notandum; Ius & injuſtum propriè in ſolis humanis actibus reperiri, non autem capax eſſe ceterum animantium genus. Neq; enim niſi valdè καταχρηστικῶς dixit Vlpian. *l. 2. ff. de Iuſt. & Iur. Ius Naturale eſſe, quod Natura omnia animalia docuit; nam jus iſtud non humani generis proprium, ſed omnium animalium, quæ in terrâ, quæ in mari naſcuntur; avium quoque commune eſſe.* Quaſi hinc deſcenderit, Maris atque Fœminæ Conjunctio, quam nos Matrimonium appellamus; hinc item liberorum generatio, hinc educatio: videre ſcil. *nos cætera quoq; animalia, feras etiam iſtius Iuris peritiâ cenſeri, vel perita cenſeri*, ut legere mavult Cujacius. Etſi enim nonnulli hæc non dubitaverint defendere, ut rectè & accuratè dicta, Tribonianus vero etiam in inſtituta retulerit, quin tamen abuſus hic intervenerit nominis Iuris, ne ipſi quidem doctiſſ. mi Romani

etiam Iuris interpretes negant, ut poſt alios docet Bach. *ad Inſtit. l. 1. Tit. 2. Text. 1.*

X. Quod ſi enim propriè Iure agunt bruta, etiam injuriam poſſunt committere, adeoq; & præmus & pœnâ affici meritò. At verò pauperiem quidem facere quadrupes poteſt, injuriam non poteſt, uti rectè dicitur *l. 1. ff. ſi quadrup.* & paulò infra patebit clarius. Addunt alij, ſi admittatur illa Vlpiani Definitio, fore ut & edere & bibere & dormire Naturalis ſint juris omnia; quæ & ipſa nobis ſunt cum brutis communia. At Objectio firma non eſt; neque enim dixit Vlpianus omne quod nobis cum brutis eſt commune, eſſe juris Naturæ. ſed illud jus, quod nobiſcum & bruta participant, naturale eſſe. Eſt enim ellipticus Vlpiani ſermo, qui ita debet perfici: Ius Naturæ eſt illud jus, quod Natura &c. Sed nec illi diſputant ſatis bene, qui negant Ius brutis competere eò, quòd homines nequeant injuriam brutis facere. Namque pari ratione neget quis & hominibus eſſe jura condita, quoniam Deus non poſſit injuriâ afficere ullam creaturam. Ea ſcilicet diverſitas eſt ſuperiorum, ut illis in multis erga inferiores ac mancipia voluntas ſit pro lege, in quibus inter ſervos mutuò jus arctum intercedit.

XI. Quoniam tamen bruta neque inter ſeſe neque in hominem committere propriè dictam injuriam poſſunt, ſatis patet id quod diximus eſſe verum, jus atq; injuſtum hominis tantum actionibus convenire. Vidit autem id rectè & Heſiodus qui primò *ἐργ. καὶ ἡμέρ.* ità loquitur:

Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων.
Ἰχθύσι γὰρ καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς,
Ἐσθέ μεν ἀλλήλυς ἐπεὶ ὐ δίκη ἐστὶ μετ᾽ αὐτῶν.
Ἀνθρώποισι δ᾽ ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη.

XII. Neque verò firmum licet argumentum petere

ejus,

ejus, quod homini licet ab eo quod à brutis fit: quo tamen probationis genere multi ſolent uti perfrequenter. Etſi enim & brutis à naturà póſita ſit vivendi ratio, habeantque etiam illa finem aliquem à natura rerum quaſi præſcriptum, quem ſi excedant monſtra ſunt: attamen plurimum differt tota illorum natura à natura hominum. Vnde ſimul liquet abſurditas Cynicòrum veterum, qui in propatulo nihil non cenſebant agendum eſſe, eo quod idem & canes & reliqua bruta facerent.

XIII. Quanquam verò ex hiſce conſtet ſolas humanas actiones juris eſſe capaces, attamen adhuc clarius atque firmius idipſum oſtendendum, ſimulq; cauſa indicanda, quur bruta nihil poſſunt jure agere. Id enim ſcire demum philoſophicum eſt. Obſervandum ergò primò eſt bruta omnia ut intellectu ita & arbitrij libertate deſtitui, inter omnia autem animantia ſolum hominem utraque facultate eſſe præditum. Licet enim etiam bruta multa agant ſatis mira, neque cognitio aliqua ipſis deſit, neque ſponte agendi poteſtas; attamen neque ratiocinari verè poſſunt ſeu univerſalia diſcurſu aliquo animæ perveſtigare, neque ita Domini ſunt ſuarum Actionum, ut objecto præſente atque poſitis omnibus ad agendum requiſitis, Actiones ſuas ſuſpendere illa poſſint.

XIV. Phantaſiâ ergò & ſenſibus multa quidem reliqua iſta Animantia aſſequuntur, propriè tamen dictas intellectûs Actiones in iis non licet deprehendere. Vt reverà vocabulis luſerint Pythagorici, omnibus ſenſu præditis rationem aſſcribentes; quorum ſententiam defendere conatus eſt Plutarch. libello, quem inſcripſit τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι; & altero, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα; conatus etiam eſt Porphyrius l. 3. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων, qui tamen ex Plutarcho pleraque transſcripſit. Similiter ſponte quidem

dem ſua agunt bruta: at non idem eſt ſponte quod liberè agere & voluntariè. Niſi vocabulo itidem velis abuti, & voluntarium appellare omne quod eſt ſpontaneum. Quod quidem & Doctores Scholaſtici fecerunt, ut tamen voluntarium aliud ſecundum perfectam aliud ſecundum imperfectam rationem dixerint, atque hoc brutis, illud homini ſoli adſcripſerint.

XV. Obſervandum ſecundo eſt: Nihil aut pœnam illam, quæ τιμωρία dicitur Græcis, mereri poſſe aut illi oppoſitum præmium, niſi verè fiat liberè. τιμωρίαν dico nemo niſi liber meretur. Aliàs enim pœna quoque dicitur, quæ emendationem tantum habet propoſitam ejus qui deliquit, aut exemplum: quos duos fines ſolos, in pœnis habere locum perperam diſſerit Plato in Gorgiâ, poſtq; illum multi cenſent. Quibus longè rectius Ariſtoteles διαφέρει inquit *1. Rhetor. cap. 10.* τιμωρία καὶ κόλασις· ἡ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκα ἐστι· ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ποιοῦντος, ἵνα ἀποπληρωθῇ. Eſt ſcilicet τιμωρία Clemente Alexandrino definiente κακοῦ ἀνταπόδοσις εἰς τὸ τοῦ τιμωροῦντος συμφέρον ἀναφερομένη, *Mali Retributio ad exigentis utilitatem relata.* Etſi autem Petro Pomponatio libro quem de fato inſcripſit, pro juſta fatalium delictorum punitione diſputanti fortè conceſſerimus, habere τὴν κόλασιν quodammodo & in brutis locum: quomodò ſanè videmus manſveſcere feras ac quaſi emendari plagis: τιμωρία tamen non niſi liberis delictis convenit, quod aliàs demonſtratur.

XVI. Obſervandum tertiò eſt atque hic αἰτήματος loco ponendum: Solum quod juſtè fit aut injuſtè τιμωρίᾳ aut illi reſpondente præmio dignum eſſe. Tantum dico dignum eſſe: id eſt licere nec eſſe iniquum ſi injuſtè facta puniantur, juſtè facta præmio afficiantur: quoniam hactenus ſanè omnes homines conſentiunt. Nec tamen

dubito

dubito veriſſimum & illud eſſe: Omnem injuriam debere puniri & omni actioni juſtæ deberi proemium, ut contra fieri ſit iniquum. Sed hæc probare alterius ſcholæ eſt.

XVII. Obſervandum quartò, Poſito etiam verum eſſe id quod tamen operoſe poſt Magiſtrum ſuum Pomponium aſtruere conatus eſt Simon Portius, non aliam eſſe humanæ voluntatis, quam appetitus illius qui eſt in brutis naturam, longè plurima tamen humanæ voluntatis arbitratui permiſſa ſunt, quæ ut non poſſunt non ignorare bruta, ita nec fugere nec expetere queunt. Quin conſtat talia eſſe omnia illa circa quæ leges & Iura verſari ſolent. Neq; enim Civilis vitæ rationem ſcire bruta poſſunt: ergo nec appetere nec fugere iſthæc quibus civilis vita continetur. Vtpotè cum nihil poſſit appeti quod ignoratur.

XVIII. His verò poſitis principio apparet, veram cauſam cur Iuris particeps ſolus homo ſit, bruta verò eius capacia non ſint, eſſe quod ſolus homo liberum habeat agendi arbitrium. Quum nimirum ſolus liberè agat, hinc ſolius hominis actiones vel proemium vel poenam poſſunt mereri: id quod proprium eſt earum actionum quæ Iure vel injuria fiunt.

XIX. Deinde etiam liquet; aliam quoque ob cauſam meritò poſſe dici hominem ſolùm Iuris eſſe capacem, non a. bruta: nempe quòd ſoli homini datum ſit civilem colere ſocietatem, adeoq; illas exercere Actiones, in quibus juſti atque injuſti ratio quam maximè elucet. Etſi enim & alia animalia ſocietatem aliquam colant, longè tamen illa eſt infra illam, quam civilem nuncupamus.

XX. Igitur quod *Gen. IX. 5.* dicitur, Deum vindicaturum Sanguinē hominis etiam in bruto, & *Exod. XXI. 28.* jubetur Bos cornupeta, qui hominem occiderit, lapidari, & *Levit. XX. 15.* mandatur occidi jumentū, quicum homo ſeſe

commiſcuit; non eò pertinent, qſ. juris atq; injuriæ, pœnæ atque præmiorum, capacia ſint & bruta, verùm fiunt hæc in ſignum deteſtationis illius; quâ Deus iſtæc ſcelera proſequitur. Planè quomodo cum Achane ipſum ejus tentorium comburebatur: & hodieque ædes eorum, qui manus Regibus ac Principibus intulerunt, ſolo æquantur, ipſo etiam ſolo ſale conſperſo in ſignum abominationis.

XXI. Similiter id quod Q. Mutius pronunciavit *l. 11. ff. Si quadrup. paup.* Cum Arietes vel boves commiſiſſent, & alter alterum occidit, ſiquidem is periſſet, qui aggreſſus erat, ceſſare actionem, ſi is qui non provocaverat, competere actionem: non ad pœnam pertinet ipſius bruti, ſed ad Dominum, cujus eſt damnum à ſuis datum reſarciri. Non a. propriè damno affecerat is, cujus quadrupes ſe defendens alterum occidit; ſed is, cujus aries aut Bos ultrò provocans occidit provocatum. Ita ſanè malumus legem illam defendere, quàm Explicationem, quam Bachov. ad Inſt. l. 1. T. 1. habet, adferre.

XXII. Cæterùm ſi liberæ tantùm Actiones juſti & injuſti ſunt capaces, manifeſtum eſt, ne omnes quidem Actiones hominis ejus eſſe dignitatis, ut juſtæ aut injuſtæ dici mereantur. Primò enim vegetativæ operationes, quæ cum plantis communes nobis ſunt, nullo modo ſunt in poteſtate noſtra: ut eſurire, aut ſitire, aut cibum in ſanguinem, ſanguinem in partes corporis vertere. Similiter ut cor palpitet aut pulmones aërem ducant necne, in noſtro ſitum arbitratu non eſt. Habet nim. potentia vegetativa ſeſe ferè ut ignis qui coquit, calefacit, abſumit ſuum alimentum, indiget refrigerio, non ſponte tamen, multò minus verè libere.

XXIII. Deinde operationes, quæ à facultate ſenſitivâ dependent, ſpontaneæ quidem ſunt, non tamen verè:

rè liberæ in ſeſe ſunt. Aptæ tamen natæ ſunt, quæ rationis atque voluntatis nutu pareant, niſi pravâ conſuetudine habitum vitioſum contraxeris. Illo enim contracto jam quidem amplius in poteſtate tuâ non eſt, ut illicò poſſis habitum illum exſuere, atque ſecundum virtutem vivere *Ariſtotel. l.3 Eth. c.7.*

XXIV. Igitur vegetativæ operationes quidem nullo modo juſti aut injuſti ſunt capaces: Sed nec ſenſitivæ ſimpliciter & in univerſum, ſed tantum, in quantum illæ ſubiacent imperio voluntatis. Bene enim Ariſtoteles. *l.2. Eth. c.4. ex Affectibus*, inquit, *non ſolemus laudari aut vituperari: non enim qui timet aut iraſcitur, laudatur, neq; qui iraſcitur ſimpliciter, vituperatur, ſed qui quodam modo ita afficitur.* At cum nec eatenus verè liberæ ſint, h. e. liberè eliciantur ab appetitu ſenſitivo ipſo, ſed per accidens tantùm; juſtum autem & injuſtum ſit tantùm verè liberarum operationum, apparet primò & per ſeſe, juſtum atque injuſtum eſſe ſitum in voluntatis Actionibus: Secundariò licet & operationes ſenſitivæ juſtæ atque injuſtæ aut bonæ aut malæ etiam dicantur rectè. Planè ut Digiti bene vel malè fides dicuntur pulſare, aut aliud aliquod inſtrumentum laudari ſolet aut vituperari, quòd promtè ſequatur utentis arbitrium nec obluctetur. Vt proinde nec ſimpliciter dici poſſit, virtutum vitiorumq; ſubjectum eſſe voluntatem, quod ſtatuit Bonaventura & Scotus, nec ſimpliciter affirmari virtutes ac vitia in appetitu ſenſitivo reſidere, quod vult Franciſcus Piccolomineus. Nempe & hìc & illic virtutes ſunt ſed non eodem modo. Quod optimè exprimit Ariſtoteles *l. 1. Polit. c.9. Eſt in animo, quod Naturâ imperat & quod paret, quorum diverſam cenſemus eſſe Virtutem, ut ſc. rationem habentis & carentis ratione.*

XXV. Cum verò operationes appetitus ſenſitivi in

tantùm duntaxat ſint capaces juſti atque injuſti, in quantum ſubjacent imperio voluntatis; apparet etiam non ſimpliciter affectus animi juſti, aut injuſti capaces eſſe: h. e. non omne iraſci, & dolere, ſimpliciter jus aut injuriã habere conjunctum poſſe, ſed tantùm ratione quarundam circumſtantiarum. In poteſtate etenim noſtrâ non eſt ſitum dolere aut non dolere, ſi vapulemus, ſed non nimis dolere, nec ex quâvis re dolorem concipere, nec omni tempore ſe macerare. Hactenus itaque affectus ſolùm etiam ille juſti & injuſti, præmij ac pœnæ eſt capax.

XXVI. Ex his porrò & id perſpicuum eſt, infantiũ Actiones neque Iuſtas poſſe rectè dici neq; injuſtas, adeoq; nec præmium verè nec pœnam mereri poſſe. Neque enim quidquam Infantes verè liberè agunt, quin imò libertate arbitrij deſtituuntur. Certè Franciſcus Victoria quando *Relect. 13. p. 1.* libertatem arbitrij & pueris aſſcribit, manifeſtò abutitur phraſi illâ contra receptam ſignificationem. Rectiùs Ariſtoteles *1. Polit. c. ult.* βουλευτικὸν illis aſſcribit, ſed ἀτελές & alibi negat illis ineſſe προαίρεσιν. Rectius & Æſchili dictum:

Ætas prima ceu brutum pecus
Vt educetur mentis alienæ indiget.

XXVII. Similiter manifeſtum eſt, furioſos atque amentes nihil jure poſſe aut injuriâ agere, adeoq; nihil poſſe committere, quod præmio aut pœnâ afficiendum ſit. Quoad uſum enim rationis atque liberi arbitrij nihil à brutis differunt: itaq; quod de illis dictum, idem & de his ſtatuendum eſt.

XXIIX. Pertinent verò huc & illi, qui Ariſtotel. dicuntur φύσει δοῦλοι naturâ ſervi: ὁ μὲν γὰρ δοῦλος, ut idem rectè ait, *1. Polit. c. ult.* ὅλως οὐκ ἔχει βουλευτικόν. Nullo tamen modo id extendendum ad illum qui lege ſervit, alienoq; imperio eſt ſubjectus: tametſi & de his dicat Philo:

δοῦλος πέφυκας· οὐ μέτεστί σοι λόγου.
Quaſi ſervo omni pro ratione eſſe debeat voluntas domini. Primò enim non deſtituitur ille libero arbitrio: unde & præmiis hic & pœnis à dominis afficitur. Deinde etſi ad obſequium obligatus ſit domino, fieri tamen poteſt, ut peccet etiam obſequendo, ut infrà monſtrabitur.

XXIX. Quemadmodum verò infantes ac furioſi nihil poſſunt agere jure ob defectum *τοῦ βουλευτικοῦ καὶ προαιρέσεως.* Ita ſine dubio magis aut minus poſſunt juſtum quid aut injuſtum efficere, qui magis aut minus *τοῦ βουλευτικοῦ* ſunt participes. Hinc nec ita fœminæ poſſunt injuſtum committere ut viri poſſunt, aut etiam jure agere. *τὸ γὰρ θῆλυ ἔχει μὲν τὸ βουλευτικὸν ἀλλ' ἄκυρον* ut eleganter loquitur. *Ariſtot. l. 1. Polit. c. ult.*

XXX. Sed de his quæ juſti & injuſti ſunt capacia, ſatis fortaſſis eſt dictum. Inde verò nondum patet, quæ actiones ſint juſtæ aut injuſtæ aut quare aliquæ præmiū aliquæ pœnā reipſa merentur. Multū enim intereſt inter id, quod capax eſt juſti & injuſti, & illud quod ejus eſt particeps actu ipſo. Multa enim neque prœmium neque pœnam nunc merentur, quæ tamen illam mereri fortaſſis poſſent. Ita deambulare in foro neque prœmio nunc neque pœna dignum eſt: poſſit tamen dignum fieri. Igitur demonſtravimus quidem ſolas liberas actiones aptas natas eſſe, quæ juſtæ aut injuſtæ cenſeri poſſint: quid tamen illas tales poſſit reddere nondum dictum, nunc verò inveſtigandum eſt.

XXXI. Sunt autem eâ de re diverſiſſimæ prorſus hominum ſententiæ. Alij enim omne juſtum atque injuſtum, quod in actionibus humanis ſpectatur, ab humano inſtituto credunt eſſe: ut juſtæ ſint actiones, aut injuſtæ, tantum quod hominibus has aut illas hoc aut iſthoc titulo dignari fuerit viſum. Vt calculi ſcil. in abaco alij decem, alij

mille valent pro arbitratu calculatoris. Contra non multi nihil ab hominibus conſtitui poſſe arbitrantur, ob quod humanæ actiones juſtæ aut injuſtæ, vel pœnâ ac prœmio dignæ cenſendæ ſint. Sunt qui iſtuc omne dependere volunt a ſolo liberrimo divino arbitratu: Vt juſtum omne & injuſtum ſit tantum ex arbitrario divino nutu eoque mutabili. Sunt qui ſentiant aliter.

XXXII. In priore ſententia fuit olim Euphemus: cujus eſt illud apud Thucydidem *l. VI.* *Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ οὐδὲν ἄλογον ὅτι συμφέρον* : *Regi aut civitati imperanti nihil injuſtum quod ſit fructuoſum.* Nec aliter ſenſit Thraſymachus, quî cum diſputat Socrates apud Platonem *1. de rep.* Inquit enim: *Φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον.* Idem multis apud Romanos diſſerere non dubitavit Carneades, vir qui ad faſtigium Academiæ ſuæ pervenit, ut ſcil. non minus pro falſo quam pro vero eloquentiæ viribus valuerit contendere. Is enim conatus eſt probare jura homines ſibi ſcripſiſſe, quemque pro utilitate ſua & moribus, nec alio metiendam juſtitiam quam uſu: reliquum aut nihil eſſe aut ſummam ſtultitiam, ut qua inductus ſibi quis ſæpe noceat, dum vitat ne quod damnum det alijs: Romanis verò ſi aliam aliquam juſtitiam quam hanc velint ſectari, redeundum omnino ad caſas eſſe. Poëta idem quoq; voluiſſe videtur cum ſcribit:

Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum.

Imo non hi tantum ita ſentiunt, ſed & omnes illi quos Græci eleganter *χειροδίκας* appellarunt: qui cum Achille *Jura negant ſibi nata*, nihil non armis ſibi arrogantes. Quo in numero multi omni tempore fuerunt, ut hodieq; ſunt plurimi.

XXXIII. Videtur autem idem poſſe & rationibus oſten-

ſtendi. Primo enim ſi Ius aliunde quam ab hominum ar
itratu & quidem â naturæ inſtituto dependeret, uti
uc idem jus obtineret ubivis. Quemadmodum ſc. reli
ua naturalia uno eodemque ſemper ſeſe modo habent.
t ignis ubivis urit, nullibi friget. At contra plane ſeſe res
abet: quæ enim alibi juſta, alibi injuſta ſunt, etiamſi
eſpicias quæ maximè videntur juris eſſe naturalis. Sic
pud Lacedæmonios furta & adulteria, in Locrenſibus,
Ozolis, Ætolis & Acarnenſib. prædictiones olim fuere li-
itæ teſtibus Plutarcho *in Lycurgo* & Xenophonte *l. de*
p. Laced. Quin & apud majores noſtros latrocinia nul-
im infamiam meruerunt; ut ſcribit Iul. Cæſ. *l. 6. de bello*
al. & Tacitus *de morib. Germ.* Ipſe Homerus qui Horatio
idice,

Quid ſit rectum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac melius Chryſippo ac Crantore dicit.

Autolycum commendat ob furandi & pejerandi
alliditatem. Taceo alios variarum gentium mores: qui-
us videtur in parte pietatis habitū quod natura maxime
reditur eſſe vetitum.

XXXIV. Deinde quod homini damnoſum eſt, utiq;
d ab eo nulla poteſt natura poſtulare. Natura enim
ult hominis conſervationem. Atqui ſi quod aliud jus
t præter id quod unicuivis expedit & placet; ſæpe multa
genda fuerint quæ homini ſunt noxia. Ita nimirum cre-
itur virtutis eſſe atque omninó juſtum, mortem oppete-
e antequam agas quid inhoneſti. At mors eſt ultimum
nalorum, & naturæ quam maximè adverſum. Vidit au-
em utriuſq; argumenti vim & Ariſtotel. *l. 1. Nicomachio-*
um c. 1. τὰ δ᾽ καλὰ καὶ τὰ δίκαια περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ σκέπτεται
τοσαύτην ἔχει διαφορὰν καὶ πλάνην, ὥστε δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσει δ᾽
ή. Τοιαύτην δέ τινα πλάνην ἔχει τἀγαθὰ διὰ τὸ πολλοῖς συμβαί-

νειν

ἔχειν βλαβὰς ἀπ' ἀυτῶν· ἤδη γαρ τινές ἀπώλοντο διὰ πλȣ̃τον, ἕτεροι δέ διὰ ἀνδρείαν.

XXXV. Videtur porro & tertium argumentum peti poſſe hinc, quod utilitatem omnia omnino animalia ſectentur quaſi hoc maxime ſit naturale. Pro quarto quoq; argumento poteſt eſſe, quod pleriq; mortalium utilitate probent juſtum & injuſtum etſi, interdum de honeſto & juſto aliquo naturali alio verba faciant. Videnturſc. tacitè in hanc ſententiam quaſi inviti trahi. Iam verò quod plerisque placet id ubique videtur verum : Τὰ κοινῇ φαινόμενα πιςά. *Quæ communiter ita videntur, fida ſunt,* ajebat Heraclitus λόγον τὸν ξυνὸν habens pro optimo veritatis κριτηρίῳ. Quam in ſententiam & Cic. dixit: *In omni re conſenſio omniũ gentium jus naturæ putanda eſt:* Et Seneca: *Argumentum veritatis eſt aliquid omnib. videri:* Imo ipſe Ariſtoteles id ἔνδοξον dixit, quod placet aut omnibus aut pluribus.

XXXVI. Verum enim vero, falſiſſimum tamen eſt jus omne ab humano eſſe arbitratu, neque ullum eſſe naturæ jus æternum homini datum. Demonſtratur hoc ipſum. Quia certum eſt humanæ naturæ finem aliquem eſſe naturalem quem ſi velit poſſit attingere. Certum item & illum finem per actiones eſſe obtinendum. Ad certum verò finem utiq; & certæ requiruntur actiones. Illas ergo actiones omnino exigit natura quæ ad illum faciunt finem, quæ verò huic officiunt ac repugnant, illas prohibet. Suntergò quædam actiones quas prohibet, quædam quas poſtulat natura rerum : adeoque non eſt humano arbitratuj ſimpliciter permiſſum quidvis pro libitu agere aut omittere. Iam verò actiones quæ naturæ conformes ſunt, utiq; bene ſeſe habent: quæ contra illi adverſantur, ſunt peccata & ſeſe habent male. Omnis autem bona & mala actio præmio & pœna affici poteſt: quod idem eſt

ac

eſſe juſtum & injuſtum. Igitur manifeſto apparet juſtum & injuſtum aliquod in actionibus eſſe humanis, quod ipſa naturâ dependeat.

XXXVII. Facilis autem ſolutio eorum eſt quæ objecta ſunt. Ad primum enim reſpondemus, verum id eſſe quod dicitur, quæ naturâ ſunt, illa ubivis eodem modo ſeſe habere: addendum tamen verum id eſſe tantum in iis, in quibus natura ſeſe habet rectè. Sic naturale eſt homini habere duos pedes & quinque digitos in ſingulis manibus. Et tamen ſunt qui naſcantur pede uno aut ſedigiti. Ad eundem modum ſeſe res habet de eo quod naturâ juſtum eſt. Vbivis illud tale eſt, ubivis tale habetur modo mens atque ratio ſeſe rectè habeat. Quæ igitur gentes id juſtum fortè dixêrunt, quod naturâ eſt injuſtum, illæ profectò & mente laboraverunt. Reſpondent alij ad eum argumentum aliter. Nempe naturalia quidem eodem ſemper ſeſe modo habere in ſeſe, non autem neceſſe eſſe ut talia etiam videantur intellectui; adeoque ab intellectus judicio non valere argumentationem ad rei ipſius naturam. Non bene tamen ita reſpondent. Nam & lumen intellectus â naturâ eſt, adeoq; & â natura eſt, ut mens bene ſeſe habens, ita & non aliter judicet. Neceſſe ergo eſt, lumen rationis ſecundum naturam ſeſe habens, ſemper uno eodemque modo judicet. Ex conſequenti igitur neceſſarium eſt, ut quæ lumini rationis rectè ſeſe habenti modo bona modo mala videntur, illa in ſeſe nihil quoq; habeant certi. Quippe cum intellectus ſit quaſi ſpeculum quoddam ipſarum rerum.

XXXVIII. In ſecundo argumento perperam ſumitur naturâ juſtum quidquam eſſe quod homini ſit damnoſum. Eſt vero in ſermone illo ambiguitas quædam. Homo enim conſtat animo & corpore: ut tamen potiſſimum ejus

ſit anima. Sunt autem quæ animo conducant, corpori minus: & viciſſim ſunt quæ corpori bona ſint, animo non item. Simpliciter utilia homini ergo ſunt, quæ aut animo & corpori pariter proſunt, aut animo maximè. Quæ autem corpori ſoli quodammodo adverſantur, illa non ſunt ſimpliciter homini noxia. Quemadmodum nemo dixerit damnoſum id corpori eſſe, nec in medicamento habendum quod linguam forte vellicat aut guſtum amaricat. Iam verò nihil natura juſtum dixit quod ſimpliciter & animo & corpori eſt noxium, aut quod animo ſoli obſit. Sed ſi quod corpori forte minus placet, id tamen animo maxime profuerit. Id verò quod ſeorſim de morte virtutis ergo appetenda ad fertur, fateor haut parvi eſſe ponderis. Neque enim video quomodo ſolvere hunc nodum poſſint, qui à morte negant, hominem poſſe beatum eſſe: quo in cenſu ipſemet eſt Ariſtoteles *l. 1. Ethicor. c. XI.* Illis enim mors eſt aliquod ſimpliciter homini damnoſum, corpori inquam pariter & animæ: Si ergo natura nihil poſtulat fieri, quod ſimpliciter naturæ adverſatur: ergo nec natura mori juſſit pro virtute: Id quod tamen veriſſimum eſt ipſius Ariſtotelis confeſſione. Nobis verò ſolvere illum nodum facilè eſt. Negamus enim mortem eſſe aliquid ſimpliciter noxium, ſed animam à morte quàm beatiſſimè poſſe vivere profitemur.

XXXIX. Tertium argumentum aut loquitur de omnibus omninò animantibus ut & homo includatur, aut verò de omnibus homine excepto. Si poſterius ſit, nulla eſt vis majoris propoſitionis: utpote quæ integrè propoſito ſyllogiſmo fuerit hæc: Quicquid appetunt omnia animantia præter hominem, id & homini eſt naturale. Si prius: vera quidem fuerit major, at falſa aſſumptio. Deinde, ſi prior ſenſus ſervetur, ne ſic quidem ſimpliciter vera

fuerit

ſuerit minor. Omnia enim bruta aut aves, aut piſces nihil prius habere utilitate propriâ ſui corporis, id verò falſum eſſe teſtantur matrum erga fœtus ſuos affectus. Cernere enim eſt tanto erga fœtus naturali amore matres duci, ut cibum malint ſibi ſubducere, quàm ut fœtui quid deſit. Quin imò non dubitant pro iis in manifeſtum periculum ruere.

XL. In ultimo argumento verum eſt: quicquid pleriſq; aut omnibus placet id rectum eſſe; ſi de moratioribus ſermo ſit, non autem ſimpliciter. Quemadmodum id aliàs explicatius oſtenditur. Negamus verò plæroſque mortalium multò minus omnes ſentire: nihil juſtum eſſe niſi quod hominum cupiditati allubeſcit. Tametſi enim nimis multi ſanè ità vivant; nemo tamen eſt fortaſſis, quem lateat neminem lædendum eſſe, jus ſuum cuique tribuendum, quodque ſibi fieri quis nō vult, id nec alteri faciendum eſſe. S. Apoſtolus Rom. I. 8. ſcribit homines τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατέχειν. Et c. II. 15. Gentes, *oſtendere opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus aut etiam defendentibus.* Scilicet qui maxime velint id juſtum eſſe, quod libet, refelluntur tamen *Occultum quatiente animo tortore flagellum.* Nec hanc conſcientiam potuit vel ipſa impia Epicuri philoſophia ipſis impiis excutere, utut id conata ſit. Vſq; adeo innatum eſt

Nocte dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem.

Ergo ſi id verum, quod probatur omnib⁹ aut pleriſq;, utiq; verum eſt eſſe aliquod naturâ juſtum quodq; ab hominum arbitratu non dependeat.

XLI. Si verò eſt aliquod natura juſtum, ut eſt, manifeſtum eſt quid ſit ſentiendum de illorum opinione, qui omne jus ac fas accerſunt tantum à ſolo liberrimo Dei arbitratu.

bitratu. Profitentur autem eam qui Fauſti Socini hæreſin ſequuntur. Vſq; adeo enim nihil per ſeſe juſtum eſſe naturâ credunt, ut niſi de novo per Salvatorem noſtrum eſſet promulgatum illud, *amandum eſſe proximum*, aut, *non pejerandum, non furandum*, nihil horum homines nunc obligaret. Affines huic ſententiæ ſunt Guilielmus Occamus qui *2. ſent diſt. 19. ad 3.* omnia omnino legis naturæ & decalogi præcepta, Iohannes etiam Scotus *qui 3. diſt. 27. q. un.* Bonaventura qui *1. diſt. 47. q. ult.* & Ægidius qui *1. diſt. 47. q. 3.* præcepta tabulæ ſecundæ quæ pertinent ad hominem ſtatuunt relaxabilia eſſe divinitus. Hoc eſt, poſſe Deum efficere, ut quod lex naturæ prohibuit iiſdem circum ſtantiis alicui licitum ſit, imò ut quis id teneatur agere. Affines inquam illi ſunt Sociniano illi dogmati, omnino tamen non favent. Concedunt enim naturale aliquod jus eſſe, cujus conſcij ſint homines, adeoq; quod obliget etiamſi per Moſen aut Salvatorem noſtrum non eſſet denuò inculcatum: quæ omnia Socini ſectatoribus negantur. Attamen & ipſi neceſſe habent fateri, naturale jus obligare tantùm ex liberrimo quodam decreto divino & quidem relaxabili. Poſſit illorum autem hæc opinio videri probabilis reddi, eo quod ipſe Deus imperaverit Abrahamo filium ſuum jugulare, Iſraëlitis etiam mandaverit Ægyptiis commodato accepta eripere: quorum utrumq; natura eſt prohibitum.

XLII. Poteſt autem tam Socini quam illorum Scholaſticorum ſententia ex iis quæ hactenus diximus facilè coargui. Primò enim ſi nihil naturâ juſtum eſt, ut vult Socinus, ergo nec homines naturali lumine ſcire poterunt quid juſtum quid injuſtum. Sicut enim, quod homines liberè ſtatuunt, non poteſt aliunde quam ex promulgatione legum nobis innoteſcere: ità nec quod Deus libere de-

cernit:

cernit aliunde quam ex revelatione poteſt cognoſci. At vero experientia teſtatur nullam gentem tam efferam eſſe, quæ univerliſſima illa juris præcepta ignoret, & modò audivimus Apoſtolum dicentem cordibus gentilium, quos utiq; promulgatio legis Moſaicæ non movit, opus legis eſſe inſcriptum. Præterea ſi nihil eſt naturâ juſtum, ergo ad quos olim non pertinuit lex Moſaica, illi neque peccaverunt. Non pertinuit autem illa niſi ad Hebræos. His enim peculiariter latam eſſe legem illam ipſa teſtatur, *Audi Iſrael* inquiens. Atqui & gentiles certum eſt ſuis peccatis indignationem divinam eſſe meritos. Tertiô, ſi Deus eo ipſo quo hominem creavit, ad certum aliquem finem illum condidit quem aſſequi deberet ſuis actionibus, utiq; eo ipſo & jus aliquod ipſi tulit ſecundum quod deberet vivere, ut ſupra demonſtratum eſt. Falſum ergo eſt jus omne dependere à ſubſequuta demum promulgatione per Moſen & Salvatorem noſtrum.

XLIII. Contra Scotum porro & Occamum illud maximè eſt: quod ſicuti omnes res æternam habent veritatem, ità neceſſe ſit ut æternam habeant veritatem ea quæ pertinent ad naturam humanam. Sanè condi res potuerunt & non condi, creari homo potuit & non creari: at creari homo non potuit qui non eſſet animal rationale. Immutabiliter igitur verum eſt hominem eſſe animal rationale: utpote cujus oppoſitum involvat ſtatim contradictionem. At verò ad humanam naturam pertinent ea quæ diximus naturâ juſta eſſe. Itaque & illa non minus ſunt immutabilia atque æternæ veritatis quam ipſa humana eſſentia. Sunt, qui illos doctores oppugnent eo quod decreta Dei immutabilia ſunt, præcepta autem legis naturæ ſint Dei decreta. Ita enim colligunt Cajetanus *ad 1. q. 100. num 8.* & Gregor. de Valentia *1. 2. diſp. 7. q. 4. p. 6.* Sed

 quum

quum decreta divina alia ſint ὑποθετικά, alia abſoluta, ſumunt illi præcepta legis naturæ eſſe decreta abſoluta, quod tamen in quæſtione eſt quàm maximè, utpote qùum id maximè negent illi quibus cum diſputant.

XLIV. Quod verò objectum eſt de Abrahamo & de Iſraelitis id unicâ poteſt reſponſione refelli. Nempe videri interdum mutari legem cùm res aut materia, uti loquitur S. Thomas pereruditè, *1. 2. q. 100. a. 8. ad 3.* de quâ lex quid conſtituit, recipit mutationem. Exempli gratia: Lex jubet ſolvere quod debeo: Creditor autem acceptum fert quod debeo: ego etſi non ſolverim tamen non obligor ſolvere, non quia lex mutata eſt, ſed quia id quod debebam deſiit deberi. Ita, lex naturæ vetat homicidium: jam verò occiſio filii ad mandatum ſupremi vitæ & necis auctoris non eſt homicidium: itaque nec vetitum. Certè non magis commiſiſſet homicidium Abrahamus quàm carnifex qui capite plectit ſontem juſſu magiſtratus. Similiter, lex naturæ jubet commodatum reddere: at ſi id quod commodato accepi à magiſtratu mihi adjudicetur in mercedem juſtam, non id ampliùs commodatum eſt, ſed debita mihi merces. Tale autem planè quid factum circa Hebræos. Quare Sapientiæ *c. X. v. XI.* ſcribitur: *Reddidit juſtis mercedem laborum ſuorum*, & verſ. 20. *Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.*

XLV. Quanquam autem ex his ſatis pateat: jus aliquod eſſe naturæ, quod Deus non poſſit immutare; quodque cœperit cum ipsâ humanâ naturâ obligetque omnes mortales etſi nunquam id eſſet denuo repetitum divinitùs; omninò tamen verum eſt etiam hoc jus à Deo dependere. A quo enim tota eſt humana natura ab eodem etiam ſunt ea quæ dirigunt illam ad ſuum finē. Quod

nec

nec ipſi gentiles ignoraverunt: quibus hoc jus ſolet divinum dici. Poetæ Themin Iovis filiam finxerunt eiq; aſſidere. Supra audivimus Heſiodum dicentem, Legem datam eſſe à Iove hominibus.

XLVI. Venimus ad alteram ſententiam primæ prorſus contrariam: quæ ſtatuit nihil juſtum poſſe aut injuſtum dici ex eo quod homines ita ſancierint. Eſt autem illa ſententia quadamtenus bipartita. Alij enim volunt ab hominibus nihil poſſe conſtitui quod ſaltim ad aliquam poſſit pœnā delinquentes obligare: Alii tale quid conſtitui quidem poſſe concedunt, nihil tamen quod obliget ad pœnam illam quàm merentur naturalis juris tranſgreſſores. Prius aſſerit Anabaptiſtica factio omnis, ne illa quidem excepta quam Fauſtus Socinus in novam hæreſin transformavit. Poſterius placuit Ioanni Gerſoni, Iacobo Almaino ut & Ioanni Calvino. Negarunt enim leges civiles cujuſquam conſcientiam (uti loquuntur ſcholæ) obligare: quam tamen obligandi vim adſcripſerunt omnibus naturalis juris præceptis. Illi nihil prætexunt præter nonnulla in novo fœdere à Salvatore atque Apoſtolis dicta, quibus omnis legislatoria poteſtas, cumprimis verò puniendi licentia, erepta hominibus videtur. His ſpecioſiora ſunt argumenta; quæ recenſet Franciſc. Victoria *Relect. de poteſt. civili*, & Cardinalis Bellarminus *lib. 3. de membr. Eccleſ. militant. c. 9.* nobis brevitatis gratia repetere non libet.

XLVII. Verùm enim verò utramque ſententiam veritati adverſari probabimus. Vt enim de priore agamus proximè: Primùm nullo argumento ex lumine rationis petito poteſt oſtendi, illicitum eſſe magiſtratui condere leges quæ ad pœnam obligent. Ergò ſaltem naturali juri idipſum

pſum non adverſatur. Quod enim cùm illo pugnat neceſſe eſt pugnare etiam cùm dictamine rectæ rationis naturali. Deinde, durante antiquo fœdere licuit idipſum regibus aliiſque magiſtratibus: uti apparet ex ſacris literis: Ergò etiam hinc apparet naturale jus non repugnare. Quod enim Deus tum temporis non permiſit tantùm impunè ſed & diſertè fieri juſſit quodammodo, id profectò neceſſe eſt legibus naturalibus adverſum non eſſe. Præterea ſine quo humana vita rectè inſtitui nequit, illud non tantùm non adverſatur naturæ atque injuſtum eſt, verùm uſque adeò illi conveniens ut meritò poſſit credi ab illâ juſſum. Atqui ſine legibus hujuſcemodi arbitrariis non poteſt vita hominis benè ſeſe habere. Pro re natâ enim multa indies occurrunt, quæ legibus arbitrariis ſunt moderanda. Quod ſi autem natura jubet qnaſi leges arbitrarias aliquot condere, neceſſariò vult etiam, uti illæ ad pœnam obligent. Lex enim quæ non obligat ad pœnam delinquentes, non lex eſt, ſed inane legis ſimulachrum.

XLIIX. Sunt qui idem probare conantur ex eo quòd lex naturæ univerſalia tantùm contineat precepta, vita autem humana debeat regi per concluſiones ex naturæ legibus deductas. In quam ſententiam & Bellarminus loquitur *lib. cit. cap. 20. & l. 4. de Rom. Pontif. c. 16.* Verùm falſum eſt juris naturæ ſola eſſe principia univerſalia. Simpliciter enim qui condidit univerſalia præcepta ille eo ipſo condidit & omnia ſub univerſalibus illis comprehenſa. Ergò ſi legis naturæ ſunt iſt hæc univerſalia ejus quoq; ſunt omnia præcepta neceſſariò inde conſequentia. Deinde omnes illæ concluſiones tales ſunt ut ab arbitratu humano non dependeant, ſed obligent etiamſi homines de novo illas non ſciſcant. At verè arbitrarium ac νόμιμον jus eſt quod obligationem primùm ex conſtituto accipit.

XLIX.

XLIX. Quo verò res pateat clariùs, quidque propriè ex voluntate jus veniat; obſervandum primò de multis actionibus humanis naturam rerum nihil alterutram in partem determinaſſe, ſed ſimpliciter humano eas arbitratui commiſiſſe. Nam exempli cauſſa

——Propria telluris herum natura nec illum
Nec me nec quenquam ſtatuit;——

ut ait Poëta: permiſſum tamen à natura eſt humano generi privatim agrum poſſidere, aut non poſſidere. Licita hæc ſunt ac permiſſa atque indeterminata, ſi naturæ legem ſpectemus. Solent hæc nonnunquam & juſta dici naturâ: alia tamen ſignificatione, quàm quâ nos utimur: illâ ſcilicet quâ juſtum id omne dicitur quod non eſt injuſtum, hoc eſt, pœnam non meretur. Quomodo duo interdum contradictoria ſunt juſta: ut poſſidere agrum & non poſſidere. Sunt alia quæ vel vetuit natura vel mandavit: efficiuntque propriè humanas actiones naturâ juſtas aut injuſtas. Quicquid enim natura vetuit, id ſi fiat, transgreſſorem pœnæ ſubjicit: ut contrà ſi fiat, præmio dignum reddit obſequentem. Non uniuſmodi autem hæc ſunt: alia enim ita mandavit natura, ut delinquentes non tantùm præmio nullo ſed etiam pœna quâdam actuali affici mereantur. Alia ità ſolùm juſſit aut voluit, ut qui agunt ſecus tantùm præmii non fiant participes. Poſteriora hæc ſolent vulgò dici conſilia, non juſſa: quæ verò hinc dependent non eſſe propriè juſta creduntur, ut quæ ad pænam nullum obligent. Sed fortaſſis rectiùs eſt quod nos attulimus. Etſi enim illa poſteriora non obligent ad pœnam actualem, obligant tamen ad pœnam damni ſeu privativam. Poſtremò

hoc aut illud placuerit hominibus. Ita ſimpliciter juſſum eſt, Deum colendum eſſe: hypotheticum præceptum eſt, ſi homines velint bona ſua privatim poſſidere, tùm alteri quod privatim poſſidet eripiendum non eſſe.

L. His poſitis obſervandum ſecundò eſt non uno modo humanas conſtitutiones circa hæc habere ſeſe poſſe. Quæ enim indeterminata ſunt lege naturæ, illa humanis inſtitutis huc & illuc poſſunt flecti. Neq; enim rectè dicuntur homines contra naturam agere, ſi ipſi illa determinent ſuis legibus. Contra enim propriè agitis, qui agit aliter atque juſſit natura: non verò qui agit illa, quæ natura neque juſſit neque vetuit. Ea propter neque accuratè dictum cenſeri debet, ſed παχυλῶς, illud: *Servitutes eſſe naturali juri contrarias: jure enim naturali omnes homines ab initio liberos eſſe natos.* Neque enim natura ſcivit ut bello juſto capti non ſerviant: ſicut neque decrevit ut ſerviant, ſed utrumque humano commiſit arbitratui. Quare & Nerva filius referente Paulo *l. 1. §. ff. de acquir. & amitt. poſſ.* ait, *dominium rerum ex naturali poſſeſſione cœpiſſe, ejuſque rei veſtigium remanere de his, quæ terra, mari, cœloque capiuntur. Nam hæc protinus eorum fiunt, qui primi poſſeſſionem eorum adprehenderint. Item bello capta &c. ejus fiunt, qui primus eorum poſſeſſionem nanctus eſt.* Naturalem poſſeſſionem appellans eam, quæ naturæ juri non eſt contraria. Quomodo & Ariſtoteles *3. Polit. c. 8.* dixit πολεμικὴν φύσει κτητικὴν, & Theophilus eam quæ bello fit acquiſitionem *tit. de rer. diviſionib.* φυσικὴν κτῆσιν appellavit.

LI. In primo ergo illo genere maximè locum habent inſtituta arbitraria, ſive jura poſitiva aut νόμιμα. Proximè valent in iis quæ ſunt vetita quidem aut juſſa ſed tamen non niſi conditionaliter. Illa enim poteſt voluntas humana ex hypotheticis reddere categorica, ità ut nullo

modo

modo repugnent naturæ ſtatutis. Ita ſi duo eodem velint in muſeo vivere ſtudiorum gratia, non dixit natura quem quiſq; eorum locum ſibi debeat capere, at dixit quẽ quiſq; ſibi capit ex eo vi non eſſe temerè extrudendum. Vt verò alter hunc alter illum occupet, arbitrarium eſt. Superior autem aliquis poſſit cuivis & locum ſuum aſſignare, quem niſi teneat peccet.

LII. Poteſt porrò humanum conſtitutum quod natura tantùm juſſit, nulla adjectâ pœnâ actuali, jubere ſub comminatione actualis pœnæ, adeoq; obligationem pœnalem intendere. Nam nec in eo naturæ legi adverſatur. Ita dare omni petenti natura non juſſit metu pœnæ alicujus rigidæ: id tamen jubere cuiquam lex poſſit humana. Præterea quæ natura vetuit vel juſſit, illa ſuis legibus & homines jubere ac vetare poſſunt, novis ac humanis nempe præmiis ac pœnis propoſitis. Poſtremò quæ natura vetuit illa permittere poteſt lex humana, non approbando tamen ſed tantum non puniendo. Sanè talia multa eſſe non eſt dubium. De his enim Cicero loquitur *orat. pro Balbo: eſt aliquid quod non oporteat etiamſi licet.* Ammianus quoq; Marcellinus *l. XXX. Sunt aliqua quæ fieri non oportet etiamſi licet.* Vbi licere tantundem eſt quod impunè eſſe apud homines, minus propria tamen ſignificatione, ſi ſequimur Ciceronem. Ille enim *5. Tuſculan.* de Cinnâ loquens, *Mihi*, inquit, *non ſolùm eo videtur miſer, quod ea fecit, ſed etiam quòd ità ſe geſſit, ut ea facere ei liceret: etſi peccare nemini licet, ſed ſermonis errore labimur: id enim licere dicimus, quod cuique conceditur.* Imo quod quædam impunè liceant, vulgo creduntur & naturà licita. *Sic Pomponius ait in pre-*

quod recepti paſſim moris eſt: quod placet Hugoni Grotio *l. 2. de jur. bell. c. XII. 26.* Non injuſtas verò eſſe has permiſſiones humanas, conſtat inde: quoniam quæ puniri nequeunt ab hominibus ſine periculo majoris mali, illa ut puniantur natura non exigit tantùm ſed & ſuadet ut maneant impunita. Quomodo in lege Moſaica multa impunè tranſeunt inhoneſta tamen: & Salvator parabola docet zizania relinquenda ad meſſem uſque ne evellatur & triticum. Nihilominus tamen verum eſt illud Modeſtini *ff. de regul. jur. & l. 42. ff. de ritu nuptiar. Semper non ſolum quid liceat conſiderandum, ſed & quid honeſtum ſit.*

LIII. Quin ergo præter jus naturæ aliud aliquod ab humano conſtituto poſſit ſalvo jure naturæ proficiſci, id verò nullum dubium habet. Nihil verò etiam eſt, quod nonnulli imaginentur, quaſi Chriſti lege id vetitum ſit. Sanè haud diffitemur quæ lege naturæ licent, ut ab humanis inſtitutis arbitrariis ità multò magis â divinis illicita poſſe reddi: neque ignoramus quæ Moſaica lege permiſſa ſunt potuiſſe Evangelica lege prohiberi. Vetitum verò eſſe pernegamus. Nec tamen neceſſe eſt teſtimonia quæ laudant vel adducere hîc vel ſolvere. Id ſufficit annotaſſe. Si legiſlatoriam poteſtatem omnem ac punitivam abrogavit Salvator, utique id factum oportuit non verbis obſcuris aut paucis, ſed ſæpiùs repetitis ac longè clariſſimis. Aliàs enim quis crederet rem, ſi quam aliam, oppidò improbabilem? Sublata enim illa poteſtate tollitur ſimul omnis ſocietas non civilis tantùm ſed & domeſtica, ut quæ & ipſa non poſſit ſine legibus arbitrariis inſtitui. Iam verò hæretici iſti non poſſunt niſi unum alterumque dictum Salvatoris adferre, quodq; alium ſenſum habere poſſe, ne ipſi quidem poſſunt diffiteri. Deindè ſi omnia hæc à Salvatore ſunt abrogata, utique & Apoſtoli idem docuerunt

per

per totũ terrarum orbem. Si verò illi hoc docuerunt, nõ potuerunt non primâ Eccleſiæ ætate ejus doctrinæ per totum terrarũ orbem veſtigia aliqua ſuperfuiſſe. At verò nec vola nec veſtigium ejus ullibi comparuit. Contrà verò docetur in Novo Teſtamento, quomodo domini mancipia ſua debeant tractare, parentes item liberos ſuos, & quomodo viciſſim hi illis debeant obtemperare. Tantùm abeſt ut imperium δεσποτικὸν, aut poteſtas paterna corrigendi liberos, ſint abrogata lege Salvatoris noſtri.

LIV. Tantum eſt de Anabaptiſtico placito: nunc videndum quantum obligent jura illa arbitraria humana, qualeque jus hinc naſcatur in actionibus humanis. Sanè communior ſententia vult naturaliter quoque obligare illa humanitus conſtituta: pauci tamen rationem hujus ſententiæ reddunt philoſophicam. Fortaſſis verò hæc vim demonſtrationis habet. Natura jubet ſuperiorum arbitrariis legibus eſſe obtemperandum, ergo leges illæ arbitrariæ obligant naturaliter. Prius patet illo quo ante ſumus uſi argumento. Sine quo homines ſecundum naturam benè vivere non poſſunt, id omne naturâ mandatum eſt. Sine verò arbitrariis hujuſmodi inſtitutis non poteſt commodè vita inſtitui. Probatur idem & diſertis ſacræ ſcripturæ legibus. *Omnis anima*, inquit Paulus *Rom. XIII. 1. 2. poteſtatibus ſuper eminentibus ſubjecta eſto: non enim eſt poteſtas niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ. Itaque quiſquis obſiſtit poteſtati, Dei ordinationi obſiſtit.* Et rurſus *v. 5. Neceſſe eſt ſubjici non tantum propter iram, ſed etiam conſcientiam.* Petrus ſcribit: *Subjecti eſtote cuivis humanæ or-*

colligere licet: omnem planè legis voluntariæ tranſgreſſionem obligare ad culpam, uti loquuntur ſcholæ, ità ut pœnam mereatur quævis hujuſmodi tranſgreſſio, qualem tranſgreſſio legis naturæ. Patet illud. Quoniam lex naturæ etſi jubeat magiſtratui eſſe obtemperandum, non tamen vult ut ulterius obtemperemus, quàm ipſe magiſtratus ſibi vult obtemperari. Quod ſi ergo magiſtratus tantùm vult legibus ſuis quem obligare ad pœnam aliquam civilem: non plus etiam exigit lex naturæ, ut rectè innuit Victoria *Relect. de Poteſt. civili num. 20.* Ejus verò naturæ, arbitror, ſunt plæræque leges humanæ. Quapropter qui tranſgreſſus legem pœnæ ſeſe ſubjicit civili non refractariè, hactenus juſſo legis naturæ obtemperavit. Qui verò & pœnæ ſeſe vult ſubducere, imò apertè reluctatur magiſtratui, ille verò jam legi naturali adverſatur.

LVI. Humano igitur conſtituto verum aliquod jus poſſe oriri & quale, hinc conſtat. Sicut autem homines ſunt varii, ità & humanum jus varium ſine dubio eſt. Scilicet ſi aliquot integræ gentes conſentiant in unum aliquod mandatum arbitrarium, jus oritur gentium voluntarium, Si aliquot inquam conſentiant. Nam in quod omnes conſentiunt, id vix aliud quàm jus naturale eſt: quod ipſum Iuris Romani ſcriptoribus nonnullis jus gentium quoque dici ſolet. Sunt autem hodiè ejus generis multa inſtituta Germanica, universâ ferè Europâ Germanicis gentibus inundatâ: ut olim jura Græca gentibus plæriſq; fuerunt recepta. Quod rectè docet vir incomparabilis Hugo Grotius *lib. 2. de jure belli cap. XII. §. 1.* Si verò una aliqua civitas quid conſtituat, oritur jus civile: ſi pater, jus paternum.

LVII.

LVII. Sicut autem homini licet juri naturæ nonnulla addere, ità multo magis id Deus poteſt ſummus naturæ arbiter. Poteſt inquam eſſe quid juſtum, quia Deus ita voluit, quodque non voluit, Deus quia injuſtum jam eſſet. Quod malè de omni jure indiſtinctè loquebatur Anaxarchus. Nec vero tantùm id poteſt eſſe, ſed & ejus notæ ſunt plæraque præcepta Moſaicæ legis, ac in Novo fœdere ea quæ ad fidem in Chriſtum ſpectant & Sacramenta. Sed de his agere ſublimioris eſt inquiſitionis. Nos verò cum Ariſtotele concludimus *lib. V. Ethicor. cap. X. Jus aliud naturale eſſe aliud legitimum, naturale quod ubique eandem vim habet, & non quia vel ità videtur vel minimè: legitimum, quod à principio utrum hoc aut illo modo fiat, nihil refert, ubi verò fuerit inſtitutum, refert.*

Ad

DN. BERNHARDVM FAVLIVM CONTVBERNALEM SVVM Cariſſimum.

DISCERE Juſtitiam res eſt præclara, ſed illam
Exercere etiam multò præclarius omnes
Eſſe fatebuntur, quotquot virtute videbis
Haut fictâ præſtare; & delectarier actis
Juſtè, injuſta autem veræ virtutis amore
Speque boni fugere æterni cane pejus & angue.
Tu de Juſtitiâ loqueris: defendere veram
Ejus naturam diſcis: res optima certè.
Sed quam virtutem nunc hîc defendis, eâdem
Fac ut &, ô FAVLI, *quondam ſis præditus ipſe.*
Sic ſpem non falles Patriæque Patrisq;, ſed illi
Proderis: huic magno, mihi crede, futurus honori es.

ſcribebat

IOANNES HENICHIVS.

FINIS.